

O (ne)zodpovědnosti

Rozmohl se nám takový nešvar. Hledáme ve všem viníky, ale sami odmítáme přijmout odpovědnost. Všechno, co se stalo nebo naopak nestalo, má někdo na svědomí – ale já to nejsem!

Tento fenomén prostupuje celou společností, politikou počínaje a čištěním chodníků nebo údržbou silnic konče. V medicíně má ale svou specifickou podobu. Jde totiž o zdraví a životy, mimo jiné.

Svá práva zná dnes každé malé dítě, s povinnostmi je to ale horší. Začnu neobvyklým případem, který jsem byl nucen nedávno řešit. Tedy neobvyklým – mně tak připadal. Vážně nemocná pacientka, kterou jsem nikdy neviděl, ale dostal jsem ji na starost. Kolem druhé hodiny ve všední pracovní den (konkrétně ve čtvrtek) volala zoufalá laborantka z nemocniční laboratoře, že má na stole výsledek krevního obrazu děvčete, který vykazuje všechny známky akutní hemoblastózy. Od dvanácti hodin se snaží marně dovolat obvodní lékařce, která vyšetření indikovala. Podle webových stránek by měla být v ordinaci přítomna, ale není. Hemoglobin 50 a drtivá převaha blastů v diferenciálu neposkytuje příliš mnoho času na odklad. Úkol zajistit, co dál, jsem přijal. V informačním systému se podařilo najít mobilní číslo na maminku, a tak se kolem půl třetí odehrál zhruba tento rozhovor: „Dobrý den, jsem doktor Ryba, pediatr, my se neznáme. Jste paní AB? A máte dceru CD? Byla dnes na odběru krve, je to tak? Jaký byl důvod tohoto odběru? Nevíte? Hm. Výsledky nedopadly dobře. Potřebuje vyšetřit a léčit na hematologii. No, diagnózu vám nepovím, to nechám na té hematologii. Ale domluvím vám to v jednom ze dvou možných center: Praha nebo Brno. Vy to máte blíž do Brna. ...“ Ticho, pláč... „Já nevím, já se musím poradit s manželem“. Po deseti minutách volám znovu, našťastí manžel byl v dosahu. „Takže Brno. Zavolám tam a ještě se vám ozvu. Máte auto? Dobře. Sbalte dceři věci do nemocnice, nejspíš tam zůstanete.“ I rozhovor s onkologií byl nestandardní: „Dívku neznám, nikdy jsem ji neviděl, vůbec nevím, co má za obtíže... ale krevní obraz mluví jasně! Je to vaše...“ a diktuji

výsledky. Sdělení závažné diagnózy pacientovi nebo jeho rodičům a předání dítěte na hematologii bych si představoval jinak, ale co naplat. Hlavně, že dívku přijali. Možná se ptáte, jestli jsem druhý den volal kolegyni a upozornil ji na to, že aspoň ve zvláštních případech, jako je tento, by měla být svým registrovaným pacientům k dispozici... Ne. Nestál jsem o to slyšet milion vytáček, proč to nešlo a že všechno bylo, jak má být. „Vždyť se nic nestalo, někdo se postaral!“ Je to tisíckrát obehnaná písnička. Jistě, mohlo jít o mimořádnou situaci – náhlá indispozice, úmrtí v rodině a co já vím. Pak bych ale čekal, že se kolegyně sama ozve a vysvětlí, či poděkuje.

Nedostupný praktik po jedenácté hodině dopolední se, bohužel, stal běžnou skutečností. Omlouvám se upřímně všem praktikům, kteří jsou k zastížení až do pozdně odpoledních hodin a odcházejí domů za soumraku, až když mají vše hotovo. Jsou takoví, je jich dost a upřímně si jich vážím. Ale... těch nedostupných přibývá. Nikomu to – zdá se – nevadí, nikdo je nevede k zodpovědnosti. Teď budu působit jako zapšklý staromilec. Je mi líto, ale musím vzpomenout na své začátky (osmdesátá léta), kdy vše řídil OÚNZ (ne, nevolám po jejich návratu) a okresní pediatr bedlivě sledoval, jak kdo dodržuje pracovní dobu, kolik vykazuje návštěv, jestli má v pořádku prevence atd. Tento vazalský systém v případě praktických lékařů nahradila svoboda. Bohudík za ni! Ale svoboda v sobě obsahuje i zodpovědnost, a ta se pozvolna vytrácí. Důkazem toho je, že nemocniční pohotovost v jakoukoliv denní (dopoledne – paní doktorka tam není, odpoledne – na obvodě berou jen prevence) či noční (ráno bychom museli čekat) dobu navštěvují rodiče se svými ratolestmi a mnohdy neuvěřitelnými problémy: zadřená tříška, utržené klíště (před půlnocí), měsíc trvající zácpa (po půlnoci) a třeba potvrzení na letní tábor (pravda, s tím ještě rodiče většinou chodí za světla). Esencí profesní nezodpovědnosti praktických lékařů je letitý problém se zajištěním pohotovosti (tzv. LPS – lékařské pohotovostní služby). Ze statistických průzkumů vyplývá, že se na této službě podílí pouze každý

třetí praktický lékař pro děti a dorost (jestli je u praktiků pro dospělé situace lepší, nevím). Ochota sloužit tyto (většinou nikoliv noční) směny navíc neustále klesá, stále větším dílem je zajišťují nebo suplují pohotovost nemocniční pediatři. Ke svým padesáti službám (včetně nočních hodin) ročně na oddělení si tak přibírají další směny a péči o ambulantní pacienty, namísto jejich registrujících a kapitací placených praktiků. Toto v civilizovaném světě (mluvím o zemích, jako je Německo nebo Švýcarsko) nemá obdoby! Tam se i mimo svou pracovní dobu o své registrované pacienty stará praktický lékař – buďto sám, nebo ve sdružení se stejně zaměřenými kolegy. Pokud by to nedělal (s takovým případem jsem se ale během svých zahraničních stáží nesetkal), měl by problémy s místními zdravotnickými orgány i s lékařskou komorou. To u nás – zdá se – nehrozí. Pokus jihočeského hejtmanství přimět ke službám LPS odpírače mezi praktiky pomocí správních pokuty skončil – dle mých informací – fiaskem. Nadále zůstává jediným imperativem pro účast na pohotovosti jen jakési morální uvědomění a pocit zodpovědnosti. Daleko běžnější přístup však velí – já to sloužit nebudu, nestojí mi to za to a on to „někdo udělá!“

Nabízí se také otázka, proč tolik rodičů s dětmi obchází svého praktického lékaře (který dítě zná, má jeho záznam a ví o něm více než kdokoliv jiný) a jsou ochotni vyrazit k někomu, kdo dítě vidí poprvé a navíc často ještě nemá atestaci v oboru (protože kdo jiný je dnes na ústavní pohotovosti k dispozici?). Jde mnohdy o věci neurgentní, odkladné. „Má hodinu teplotu – nic jsme mu nedali – abyste to viděl/a!“ To je častým komentářem rodičů. Nevím, co kromě ujištění, že v tuhle chvíli diagnózu oprávněně určit nelze, a propočtení dávky antipyretika odborníkem, rodiče čekají. Na druhou stranu je v něčem chápau. Neustálá masáž sdělovacími prostředky – „Pozor meningokok, pozor covid, pozor klíšťata?“ – vyvolá v leckom míru nejistoty a strachu, která mu brání střízlivě zhodnotit zdravotní stav vlastního dítěte a v klidu vyčkat na následující den a případnou návštěvu svého praktika.

Píšu z pozice lékaře, který 40 let pracuje v nemocnici, a může se zdát, že vidím kriticky jen „terén“. Ale není to tak. Zodpovědnost se často nenosí ani u lůžka. Znáám primáře okresního oddělení, který svou funkci vykonával pouze v rozmezí své pracovní doby, pak byl nedostupný. Když mladá sekundářka (pár měsíců po škole) stála v rozpacích nad vážně nemocným novorozencem a marně se snažila sehnat radu nebo pomoc, jeho mobil byl němý. Novorozenec skončil svůj život, sotva začal. Zda by intervence zkušeného lékaře situaci zvrátila, si netroufám tvrdit, ale k dispozici být měl. Nedošlo by pak nejspíše k tomu, že skončila i sama lékařka. Naštěstí jen se svou profesí – nikoliv s životem.

Nerad se opět musím vrátit do již zmíněných prehistorických let osmdesátých. Okresní pediatr

byl zodpovědný za obsazení všech obvodů ve svém regionu. Když někdo chyběl, poslal zastup z oddělení, v krajním případě nastoupil sám. Okresním pediatrem jsem nikdy nebyl (funkce byla dávno zrušena), přesto tento princip – dobrovolně – dodržuji dál. Když kolega nebo kolegyně na obvodě vypadne, skončí nebo, nedej bože, zemře a obvod zůstane „bezprizorní“, vyšlu někoho ze svých mladších kolegů. Nakonec, je to pro ně skvělá škola. Domnívám se, nejspíš anachronicky – že primář oddělení je zodpovědný nejen 24 hodin denně za své oddělení, ale i za spádový region. Protože když bude oddělení i region fungovat harmonicky, předejde se tím mnoha problémům, nedorozuměním a leckdy i tragédiím. Ty dopadnou nejen na pacienty, ale i na lékaře samotné.

Zodpovědnost je náročná, unavující, svažující a může vést k vyhoření – to je všechno pravda. Ale bez zodpovědnosti si profesi lékaře nedokážu představit. A věřím, že i většina z vás, kdo tento článek čtou. A tak, milé kolegyně a kolegové, milí pediatři i praktičtí lékaři pro děti a dorost, začněme každý sám u sebe! A protože se blíží čas sváteční vánoční a po něm nastoupí další rok, přeji vám zdraví a pohodu, a do toho příštího roku si přejme více zodpovědnosti a ochoty starat se o své pacienty i mimo striktně vymezenou pracovní dobu své ordinace. Pomůže to nám všem.

*Luděk Ryba,
primář dětského oddělení,
nar. 1959*